

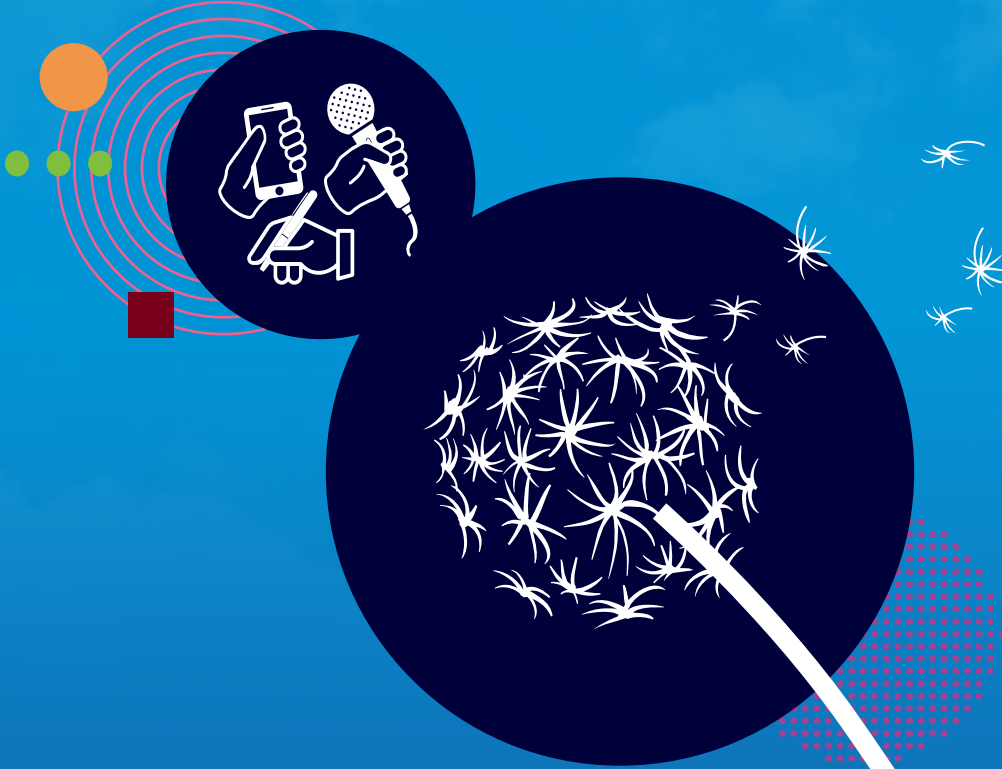
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Temel Haklar Sektör Koordinasyonunun
Güçlendirilmesi Projesi

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

••• **BİLGİ NOTU** •••

WEglobal

Giriş

İfade özgürlüğü herkesin kamusal alanda görüş ifade edebilmesi ve bundan dolayı herhangi bir zorlayıcı müdahale veya yaptırıma maruz kalmaması anlamına gelir.

İfade özgürlüğü modern bir toplumda toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve seçme ve seçilme hakları gibi temel insan haklarıyla ve siyasi haklarla bağlantılı olup, onların temelini ya da asgari koşulunu oluşturan bir hak niteliğindedir. Öte yandan çoğulculuk, şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım gibi demokrasi için hayati önem taşıyan pek çok gerekliliğin anlamlı biçimde hayata geçmesi bakımından zorunlu görülmektedir. İfade özgürlüğü; bilgi edinme hakkı, medya özgürlüğü ve çoğulculuğu, toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkı, örgütlenme özgürlüğü, özel hayata saygı, kişilik haklarının korunması, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele, dezenformasyonla mücadele gibi pek çok farklı demokratik ya da yasal gereklilik ile de ilişkili bir nitelik gösterir.

Tüm bu nitelikleri dolayısıyla ifade özgürlüğü evrensel ve bölgesel uluslararası düzenlemelerde ilk sıralarda yer alan bir temel haktır. Ayrıca, Avrupa Birliği (AB) bağlamında da pek çok alanda korunması ve diğer hak ve özgürlükler ve Birlik politika, düzenleme ve eylemleri ile ilişkisi çerçevesinde ele alınması gereken bir nitelik gösterir.

Uluslararası Boyut

Birleşmiş Milletler

✓ BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 19

“ Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar. ”

✓ BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 19

“ 1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. ”

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir. ”

3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

- Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;
- Ulusal güvenliği veya kamu düzenini, veya sağlık ve ahlaki koruma. ”

✓ Genel Yorum No. 34, Madde 19: Düşünce ve İfade Özgürlüğü, İnsan Hakları Komitesi, CCPR/C/GC/34, 12.09.2011

✓ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 13

“ 1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. ”

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

- Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
- Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir. ”

Avrupa Konseyi

✓ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 10

“

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale edilmeksizin ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma, bilgi ve düşünceleri edinme ve yayma özgürlüğünü içerir. Bu Madde devletlerin yayıncılığı, televizyon veya sinema işletmelerini izin alma koşuluna bağlamasını engellemez.

2. Bu özgürlüklerin kullanımı, beraberinde ödev ve sorumlulukları getirdiği için, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü veya kamu emniyeti menfaatlerine, düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi veya yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi için yasa tarafından öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan formalitelere, koşullara, kısıtlamalara veya cezalara tabi tutulabilir.

”

- ✓ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı
- ✓ Bakanlar Komitesinin 17 Mart 2022 tarihli ve CM/Rec(2022)4 sayılı Dijital Çağda Gazeteciliğe Uygun Bir Ortamın Teşviki Hakkında Tavsiyesi
- ✓ Bakanlar Komitesinin 20 Mayıs 2022 tarihli ve CM/Rec(2022)16 sayılı Nefret Söylemi ile Mücadele Hakkında Tavsiyesi
- ✓ Bakanlar Komitesinin 6 Nisan 2022 tarihli ve CM/Rec(2022)13 sayılı Dijital Teknolojilerin İfade Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri Hakkında Tavsiyesi
- ✓ Bakanlar Komitesinin 13 Nisan 2016 tarihli CM/Rec(2016)4 sayılı Gazeteciliğin Korunması ve Gazetecilerin ve Diğer Medya Aktörlerinin Güvenliği Hakkında Tavsiyesi
- ✓ ECRI tarafından 8 Aralık 2015 tarihinde kabul edilen 15 sayılı (CRI(2016)15) Nefret Söylemi ile Mücadele Hakkında Genel Politika Tavsiyesi

AGİT Çerçevesi ve Temel Belgeleri

- ✓ AGİT, İnternette Medya Özgürlüğü: AGİT Rehberi, Mart 2016,
- ✓ AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi (MÖT), Gazetecilerin Güvenliğine İlişkin Tavsiyeler, 8 Haziran 2011, CIO. GAL/11/11
- ✓ AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi (MÖT), Yapay Zeka ve İfade Özgürlüğü Hakkında Bir Politika Kılavuzu/ El Kitabı, 2021
- ✓ AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi (MÖT), Gazetecilerin Güvenliği Rehberi, 3. Baskı, 2020
- ✓ Medya Özgürlüğü Temsilcisi (MÖT): AGİT bölgesinde medya özgürlüğü durumunu izlemek, katılımcı ülkelerde özgür, bağımsız ve çoğulcu medyanın geliştirilmesine yardımcı olmak ve bu konuda işbirliğinde bulunmak, ayrıca gerekli hallerde erken uyarı görevi yürütmek üzere ihdas edilmiştir.

AB ve İfade Özgürlüğü

Kurucu Antlaşma Hükümleri ve AB Temel Haklar Şartı: Bağlayıcı Kaynaklar

AB Temel Haklar Şartı'nın kabul edilmesinden önce, AB hukukunda ifade özgürlüğünün korunmasına yönelik özel bir hüküm mevcut değildi. Lizbon Antlaşması ile birlikte, 2009 yılı Aralık ayında yürürlüğe giren Şart, AB Antlaşması'nın 6(1) maddesi vasıtasıyla Antlaşmalarla aynı hukuki bağlayıcılığa sahiptir.

AB kurumları ile organlarının tüm işlem ve eylemleri ve ulusal makamların AB hukuku uygulamalarına yönelik olan AB Temel Haklar Şartı'nın 11. maddesinde ifade ve bilgi edinme özgürlüğü şu şekilde yer almıştır:

“

1. Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü içerir.

2. Basının özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilmelidir.

”

11. madde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesinde yer alan düzenleme ile uyumludur. Şart'ın 52(3) maddesinde yer alan hüküm uyarınca, bu özel hakkın yorumlanması ve kapsamı AİHS ile korunan haklarla paralellik taşımaktadır. Söz konusu hakka getirilebilecek potansiyel kısıtlamalar, AİHS'nin 10(2) maddesinde yer alan sınırlamaların ötesine geçmemelidir.

AB Temel Haklar Şartı, temel haklarla ilgili konularda harekete geçme konusunda Avrupa Komisyonu'na herhangi bir genel yetki sağlamamaktadır. Komisyon ancak AB hukuku devreye girdiğinde (örneğin, AB hukukunda yeni bir norm kabul edildiğinde veya ulusal bir tedbir AB hukukunu Şart ile uyumlu olmayan bir şekilde kullandığında) müdahale etme yetkisine sahip olmakta ve adım atabilmektedir. AB Üye Ülkelerinin her biri, hak ve özgürlükleri korumaya yönelik kendi anayasal ve yargısal çerçevelerine sahiptir. Ayrıca Üye Ülkeler, AİHS ilkeleri ile diğer uluslararası insan hakları belgelerine bağlı kalmak zorundadır. Şart, sözkonusu ilkeler ve belgelerin yerini almamaktadır. Buna göre Ülkeler, vatandaşlarının ifade özgürlüğünü kullanma haklarını koruma yükümlülüğüne sahiptir.

İkincil Kaynaklar: Bağlayıcı Düzenlemeler

- ✓ Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi (Görsel-İşitsel medya hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin Üye Ülkelerde kabul edilen kanun, ikincil düzenleme ve idari eylemler ile ortaya koyulan bazı hükümler arasında eşgüdüm sağlanması hakkında 2010/13/EU sayılı ve 10 Mart 2010 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi)
- ✓ Dijital Hizmetler Yasası (2000/31/EC sayılı Direktif'i değiştiren, Dijital Hizmetlere Dair Tek Pazar hakkında 19 Ekim 2022 tarihli ve (EU) 2022/2065 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü)
- ✓ Avrupa Medya Özgürlüğü Yasası olarak anılan ve 2010/13/AB sayılı Direktif'i değiştiren, iç pazardaki medya hizmetlerine yönelik ortak bir çerçeve tesis eden 2024/1083 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü: Yasa ile basın hizmetleri için iç pazarın düzgün işleyişini sağlamak adına ortak kurallar belirlenmekte, Avrupa Medya Hizmetleri Kurulu (European Board for Media Services) kurulmaktadır. Tüzük ile getirilen önlemlerin, 8 Ağustos 2025 tarihinde uygulanmaya başlaması öngörülmektedir.
- ✓ Terörist İçeriğin Çevrimiçi Yayılmasının Ele Alınması Hakkında (AB) 2021/784 sayılı ve 29 Nisan 2021 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü,
- ✓ Terörizmle Mücadele Hakkında ve Konseyin 2002/475/Aİİ sayılı Çerçeve Kararının ve 2005/671/AAİ sayılı Kararının yerine geçen (AB)2017/541 sayılı ve 15 Mart 2017 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi

Politika ve Strateji Belgeleri

- ✓ Çevrim İçi ve Çevrim Dışı İfade Özgürlüğü Hakkında AB İnsan Hakları Kılavuz İlkeleri, Avrupa Birliği Konseyi, Brüksel, 12 Mayıs 2014
- ✓ Dezenformasyon Konusunda Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları 2022
- ✓ Yasadışı Çevrimiçi Nefret Suçu ile Mücadele Hakkında AB Davranış Kuralları 2016
- ✓ Avrupa Birliğinde Gazetecilerin ve Diğer Medya Profesyonellerinin (mesleklerini icra edenlerin) Korunması, Güvenliği ve Güçlendirilmesini Teminat Altına Alınması Hakkında Komisyon Tavsiyesi, 16 Eylül 2021
- ✓ Gazetecilerin ve Kamusal Katılımda Bulunan İnsan Hakları Savunucularının Açıkça Temelsiz/Mesnetsiz ve İstismar Edilen Yargı Süreçlerine Karşı Korunması ("kamusal katılıma karşı stratejik davalar") Hakkında Komisyon Tavsiyesi, 27 Nisan 2022